

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ НА ЗЛАМІ ТИСЯЧОЛІТЬ: СТАНОВЛЕННЯ, ЕТАПИ, ПРОБЛЕМИ

На базі порівняльно-історичного та проблемно-хронологічного підходів виокремлено п'ять періодів українсько-польських відносин у 1990-2008 рр., розкрито їх зміст і вузлові проблеми. У перспективі увага має бути приділена створенню газового консорціуму та спільній участі в енергетичних проектах. Необхідно позбутися поверховості й асиметричності у торговельно-економічних і науково-технічних відносинах та політичному співробітництві на всіх рівнях між Україною і Республікою Польща.

Ключові слова: українсько-польські стосунки, геополітика, Об'єднана Європа, стратегічне партнерство.

На базе сравнительно-исторического и проблемно-хронологического подходов выделено пять периодов украинско-польских отношений в 1990-2008 гг., раскрыто их содержание и узловые проблемы. В перспективе внимание должно быть уделено созданию газового консорциума и общей участию в энергетических проектах. Необходимо освободиться от поверхностности и асимметричности в торгово-экономических и научно-технических отношениях и политическом сотрудничестве на всех уровнях между Украиной и Республикой Польша.

Ключевые слова: украинско-польские отношения, геополитика, Объединенная Европа, стратегическое партнерство.

Based upon the comparative-historical and problem-chronological approaches there has been separated five periods of Ukrainian-Polish relations in w1990-2008. The context and key problems of each period have been described. In future special attention should be drawn to creation of gas consortium and common participation in energetic projects. It is necessary to get rid of superficiality and asymmetry in many spheres such as trading-economical and scientific-technical as well as political cooperation on all levels between Ukraine and Poland.

Keywords: becoming, stages, problems, relatuiions, geopolitics, Incorporated Europe, strategic partnership.

У зовнішньополітичній діяльності України стосовно держав Центрально-Східної Європи чи не найголовніше місце належить розбудові зв'язків із Республікою Польща. Це можна пояснити кількома причинами: по-перше, багатовіковою історичною обумовленістю українсько-польських відносин; по-друге, територіальною близькістю; по-третє, спільністю етнодемографічних коренів; по-четверте, тісними культурними зв'язками; по-п'яте, спільністю політико-стратегічних інтересів.

Прихід до влади в Польщі демократичних сил у 1989 р. і проголошення незалежності України у 1991 р. черговий раз у ХХ ст. докорінно змінили ситуацію в українсько-польських стосунках. Умовно кажучи, стартові геополітичні позиції України та Польщі багато в чому були близькими і такими, що збігалися. Однак слід водночас відзначити, що дистанцію до мети, котра називається "Об'єднаною

Європою”, Україна і Польща долали у “різних якісних і швидкісних режимах” [1, с. 90]. Це очевидний і незаперечний факт.

Розвиток двосторонніх українсько-польських відносин, які після підписання Президентом обох держав – Л. Кучмою і О. Квашнівським – Спільної заяви “До порозуміння і єднання” у травні 1997 р. вийшли на рівень стратегічного партнерства, умовно можна поділити на п’ять періодів. Зупинимося на їх сутнісній характеристиці з виокремленням основної проблематики у стосунках між державами-сусідами.

I період – 1990-1992 рр. – підготовчий, коли були зроблені перші кроки на зближення: від “Декларації про засади основні напрями розвитку українсько-польських відносин” (13 жовтня 1990 р.) до встановлення дипломатичних відносин 4 січня 1992 р. Саме в цей час Польща 2 грудня 1991 р. першою визнала державну незалежність України.

II період – 1992-1995 рр. – встановлення контактів, “відкриття” України для широкого загалу польської політичної еліти, підписання перших двосторонніх документів, обопільне вивчення можливостей партнерів.

Важливим етапом у формуванні нової системи двостороннього співробітництва став перший офіційний візит Президента України Л. Кравчука до Республіки Польща у травні 1992 р. Він започаткував традицію українсько-польських зустрічей на найвищому рівні. Під час візиту – 18 травня 1992 р. – був укладений базовий договір про добросусідство, дружні відносини та співробітництво між двома державами.

Наступним кроком у поглибленні двосторонніх зв’язків став офіційний візит до України Президента Польщі Л. Валенси 24-25 травня 1993 р. Одним із головних результатів його було створення Консультативного комітету Президента України і Президента Республіки Польща, мета якого полягала у поліпшенні координації спільних дій у галузі транскордонного співробітництва. Перші засідання Консультативного комітету відбулися наприкінці травня (Київ) та в листопаді (Варшава) 1993 р. Хоча офіційно, як своєрідний механізм “гарячих ліній” між президентами, він почав діяти за обопільною згодою ще з квітня 1993 р.

Позицію Польщі щодо України чітко сформулював під час візиту до Києва 9-11 лютого 1994 р. міністр закордонних справ Республіки Польща Б. Геремек: “Наш інтерес полягає в посиленні незалежності України і Білорусі, інакше Польща стане останньою фортецею, “полем битви” між Сходом і Заходом, що було б для нас не вигідно” [6, с. 284]. Тому в ході зустрічі було навіть висунуто ініціативу щодо включення України до франко-німецько-польської парламентської співпраці у межах “Веймарської групи”. Натомість, під час візиту-відповіді міністра закордонних справ України А. Зленка до Варшави (березень 1994 р.) було прийнято Декларацію міністрів закордонних справ України та Республіки Польща про засади формування українсько-польського партнерства [2], де особливо наголошувалося на європейському контексті двосторонніх відносин.

Україну також цікавила повноцінна робота в структурах Центральноєвропейської ініціативи, асоційованим членом якої вона була з 1994 р. Польща, яка на той час головувала в ЦЄІ, підтримала це прагнення України під час зустрічі міністрів закордонних справ країн – членів ЦЄІ у Кракові (квітень 1995 р.) і двосторонніх українсько-польських консультацій у Варшаві (липень 1995 р.).

Таким чином, уже з 1994-1995 рр. Польща певною мірою стала виконувати “цивілізаційну місію” щодо України – представляла інтереси нашої держави на міжнародній арені.

III період – 1995-1999 рр. – розвиток договірно-правової бази; виведення двосторонніх відносин на рівень стратегічного партнерства.

Українсько-польські відносини вийшли на рівень стратегічного партнерства після підписання Президентом обох держав – Л. Кучмою і О. Квашнівським – Спільної заяви “До порозуміння і єднання” (травень 1997 р.). Стратегічне партнерство означає, насам-

перед, збіг позицій з основних питань міжнародної безпеки та інтеграції з європейськими і євроатлантичними структурами. Як результат, активізувалися контакти на всіх рівнях – загальнодержавному, міжгалузевому, підприємницькому, науковому, культурному. Пожвавив свою роботу і Консультативний комітет. На нього було покладено функції координатора всього обсягу українсько-польського співробітництва.

Водночас наприкінці ХХ ст. відносини між Україною та Польщею стали дещо прохолоднішими. Серед причин, що викликали таку ситуацію, можна назвати активізацію українсько-російських взаємин. Зокрема, 26 травня 1997 р. був підписаний “Великий договір” між Києвом і Москвою, завдяки чому сформувалася думка про Україну як таку, що наближена до Росії. Польща, зі свого боку, також намагалася розвивати активні відносини з Російською Федерацією, оскільки є залежною від російських енергоносіїв [7, с. 80].

IV період – 1999-2004 рр. – зі вступом Польщі до НАТО та набуттям членства в ЄС остаточно формується роль Варшави як одного з найважливіших партнерів України на міжнародній арені, “провідника” євроатлантичних і європейських інтеграційних прагнень нашої держави.

На цьому етапі неоціненними є досвід і підтримка Республіки Польщі на шляху України до європейської та євроатлантичної інтеграції. Польща фактично взяла на себе відповідальність за українське просування до членства в НАТО і ЄС. Саме вона підтримувала Україну в найскладніший період її політичної ізоляції на світовій арені. Тодішній Президент Польської держави О. Квашневський проводив чітку лінію на підтримку України в очах Заходу і українська тема порушувалася ним під час доволі частих зустрічей із Президентом США у 2002-2003 рр. Отже, на найвищому політичному рівні Польща діяла не тільки у власних інтересах, а й в інтересах польсько-українських [7, с. 81-82].

Наочним прикладом цього може слугувати висунута в січні 2003 р. ініціатива Польщі щодо розробки “східного виміру” політики Європейського Союзу, який містив би і концепцію особливих відносин з Україною. Пропозиції Польщі охоплювали необхідність чіткого визначення перспективи членства в ЄС для України, а також негайного надання Україні статусу країни з ринковою економікою. Крім того, Польща запропонувала створити в рамках ЄС Європейський фонд демократії для підтримки неурядових організацій в Україні, Білорусі, Молдові та Росії; Європейську програму стажувань для підтримки обміну випускниками вузів та молодими фахівцями; підтримувати програми і кафедри європейської інтеграції в університетах України та створити Європейський інвестиційний фонд для Східної Європи з метою підтримки малого та середнього бізнесу.

Польща та Україна сподівалися, що новий “східний вектор” стане невід’ємною складовою Європейського Союзу. Проте пропозиції Польщі так і не отримали належної підтримки та розвитку всередині загальноєвропейських інституцій [4, с. 116]. Намагання Польщі підтримати Україну негативно сприймали деякі країни Євросоюзу, що могло, як застерігали провідні європейські політики, уповільнити польське просування до ЄС. У геостратегічному вимірі до цих проблем додавалося ще й насторожене ставлення Франції та Німеччини до Польщі як до “проамериканського троянського коня”. Треба також мати на увазі, що Польща не була задоволена реаліями тодішньої політики українських владних структур, які віддавали перевагу російському векторові та залученню російського капіталу. За такої ситуації спостерігалася переорієнтація Польщі на поглиблене вирішення внутрішньодержавних проблем і певне дистанціювання від зовнішніх проблемних партнерів, яким в очах Заходу була Україна.

V період – з травня 2004 р. – узалежнення українсько-польських відносин від реалій вступу нашого західного сусіда до ЄС (1 травня 2004 р.) і входження до Шенгенської зони (21 грудня 2007 р.).

Вступ Польщі до Європейського Союзу створив для України нову реальність: серед його членів уперше з'явилася країна, яка любила український курс на членство в ЄС, а також і НАТО. Водночас в умовах післяпомаранчевого розвитку (Віктор Ющенко був визнаний людиною року журналом "Впрост") постала необхідність істотної модернізації структури та наповнення політичного діалогу між Україною та Польщею. Наприклад, принципової ваги набула співпраця, спрямована на досягнення відповідності України першому з Копенгагенських критеріїв членства в ЄС ("політичному" критерію): забезпечення стабільності демократичних інститутів, захист прав людини та верховенство права. 2005 рік був проголошений Роком України в Республіці Польща й урочисто відкритий у Варшаві в квітні 2005 р. за участі Президента України В. Ющенка. Україна і Польща підписали угоди про академічне визнання документів про освіту і наукові ступені та про співробітництво у сфері інформатизації.

Розширилися торговельно-економічні та науково-технічні зв'язки між Україною та Польщею. Республіка Польща стала найважливішим економічним партнером України у Центральній Європі. Україна – друга за величиною країна, куди спрямовується польський експорт [3]. Спільна українсько-польська програма співробітництва у галузі науки і технологій на сьогодні налічує понад 150 спільних науково-дослідних проектів. Розвивається транскордонне співробітництво у рамках створених у середині 1990-х років єврорегіонів "Карпати" і "Буг".

Однак практично на всі сфери двосторонніх відносин накладаються проблеми, пов'язані зі входженням Польщі з кінця 2007 р. до Шенгенської зони, що зумовлює нові процедури і правила перетину українсько-польського кордону й, відповідно, створює на цей час додаткові труднощі для розвитку та оптимізації співпраці між двома державами. У перспективі також особлива увага має бути приділена створенню газового консорціуму та спільній участі в енергетичних проектах. Нарешті, необхідно позбутися поверховості й асиметричності у багатьох сферах як торговельно-економічних і науково-технічних відносин, так і політичного співробітництва на всіх рівнях між Україною і Республікою Польща.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Гайдуков Л., Александрова Т. Геополітичний чинник у становленні та розвитку відносин України і Республіки Польща // Геополітичне майбутнє України (19-20 березня 1998 р., м. Київ, Міжнародна науково-практична конференція). – К.: Дипломатична академія України при МЗС України, 1998. – С. 87-92.
2. Голос України. – 1994. – 23 березня.
3. Державний комітет статистики України // www.ukrstat.gov.ua (8.05.2008).
4. Жовкля І.І. Стратегічне партнерство в Україні. Теорія і практика / За заг. ред. академіка НАН України, д.т.н. В.П. Горбуліна. – К.: ДП "НВЦ", "Євроатлантикінформ", 2006. – 156 с.
5. Зовнішня політика України в умовах глобалізації 1991-2003. Анотована історична хроніка міжнародних відносин. – К.: Генеза, 2004. – 616 с.
6. Україна в сучасному геополітичному вимірі: теоретичні і прикладні аспекти / За ред. Ф.М. Рудича. – К.: МАУП, 2002. – 488 с.
7. Чекаленко Л.Д. Зовнішня політика України: Підручник. – К.: Либідь, 2006. – 712 с.